

TANULMÁNYOK.

Tíz év az erdélyi magyarság irodalmi életéből.

Írta: KRISTÓF GYÖRGY.

V. A líra.

A szépirodalmi tartalmú könyveknek pontosan egyharmada líra. A lírai versek íróinak száma jól meghaladja a másfél-százatot. E számban is nagy, de a költészet többi műfajában szintén érvényesülő lirizmus egyenes következménye nyugalmát vesztett s szilárd lelki alapot nélkülöző századunknak. Az egyéniség és művészi szabadság nevében különködés, szélső és beteges miszticizmus kapott lábra más irodalmunkban is. Kusza. vázlatos fantáziaképek a műalkotás igényével lépnek föl. E lirizmus eszmékkal ritkán gazdagítja lelkünket s nyelvi-
leg sokszor érthetetlen. Sokan verselnek benső ihlet nélkül, invita Minerva, pusztán kenyérkeresetből. Csak egy kis technikai készség és ügyesség kell s már kész az ú. n. cosmicus, a szabad vers, melynek egyetlen szabálya — a szabálytalanság.

A mennyiségileg gazdag és eleven lírából csak azokat az írókat jellemezzük, akiknek irodalmi értéke már vitán kívül áll, meg van határozva, vagy legalább is úgy a közönség, mint az irodalmi tudat, a kritika szerint máris alkottak értékeset, noha pályájuk talán még emelkedőben, fejlődésben van.

Koránál, de költői érdemeinél fogva is első helyen kell említenünk *Szabolicska Mihályt*. Egyénisége, pályája befejezett, jelentőségét rég megállapította és elismerte a kritika. Fellepte óta új és sokféle irodalmi irány és ízlés vetődött fel, de a közönség osztatlanul és nem lankadó szeretettel veszi körül Szabolicskát, a mai, az élő magyar lírikusok egyik legnagyobb alakját. Szabolicska nem Erdélyben született, hanem Pest megyében, Ókésken 1862-ben; tanulmányait Debrecenben, Genfben és Párizsban végezte. Onnan hazatérve egy ideig egy marosmenti faluban, 1899 óta pedig Temesvárt ref. lelkész. Elválhatatlanul

megszerette Erdélyt s ez is őt. 1891 elején néhány Párizsból hazaküldött költeményével úgy elragadta az akkor élő legkitűnőbb magyar kritikust, Beöthy Zsoltot, hogy ennek spontán és áradozó elismerése huszonnégy óra alatt országszerte ismertté és népszerűvé tette. Későbbi működése méltó folytatása volt a fényes irodalmi fölavatásnak. Tagja valamennyi előkelő irodalmi társaságnak s a Magyar Tudományos Akadémiának is, mely költészetét 1924-ben egyik legnagyobb jutalommal tüntette ki. Költészetének tárgya a szülői ház, a családi élet, a szerelem, a vallásos érzelmek, erkölcsös cselekedetek, a faj- és hazaszereget. Kedves ujdonság költészetében a feleségnek nemes kultusza és dicsőítése, szemben a modern líra perdita-kultuszával. Formailag legtöbb költeménye dal, melyek közül számosat országszerte énekelnek. A nem lírai fajok közül rendkívül művésziek balladaszerű versei (Hír a falunkból, Balla Maris, Levél Hercegovinából), melyekben az eseményt lírai hévvel beszéli el s a tragikum epigrammatikus előpattantásával fejezi be. Általában költészete színekben nem gazdag. Olyan, mint az általa megszeretett és dicsért marosmenti virágos rét: tán nincs rajta sokféle virág, de ami van, utánóztatlanul szép éppen a maga egyszerűsége és kedvessége által. Harmonikus a Szaboleska költői világa, a szeretet teremt belé harmoniát. Az élet, a világ Szaboleskára nézve a szeretet által létezik. A szeretet ad az életnek derült egyensúlyt, holdogságot. Minden lelki árvaságnak, nyomornak, boldogtalanságnak oka a szeretetlenség. Isten is a szeretet gyakorlása szerint becsüli az embereket, mert az igaz vallás a szeretet gyakorlása. Ettől függ az emberiség boldogsága. A királyt is szánja, ha szeretetlenség miatt szenved. Világnézete hamisítatlanul keresztyén. Életfölfogása művészi-sen naiv. Kifejezésmódja rendkívül egyszerű, természetes. magyarosan dallamos. akáresak a magyar népköltészeté és Petőfié. Szaboleska e kettőnek, a népköltészet és Petőfi irányának nem méltatlan követője.

Az idősebb nemzedékből még fel kell említenünk az Aradon élő és működő Dálnoki Nagy Lajost, ki életkorát (sz. 1862) meghazudtoló elevenséggel és töretlen idealizmussal írja lágys és finomhangú költeményeit. E korszakban ötkötetnyit, melyek közül a *Fény és árny*, *Tavaszs-űsz* és *Könnymosoly* címűek a legérdekesebbek. Már címük jelzi tartalmukat és szerzőjük egyéniségét. Ebben az időkörben 1919-ben, de már a szerző

halála után jelent meg az öregségében is modern *Jékey Aladár* utolsó verskötete is (Versek). Az érzelmesen retorikus *Szabó Jenő* alkotókészsége is egy ideig újból friss erőre kapott, öt év alatt három kötetet bocsátott közre (A mélységből, 1920, Sóhajok hídján és Virágok a Golgotáról, 1923).

A fiatalabb nemzedékből Reményik Sándor és Áprily Lajos az a két költő, kiknek műveit úgy a közönség, mint a kritika osztatlan elismerésben részesíti és becsüli.

Reményik Sándor tősgyökeres erdélyi, Kolozsvárt született (1890), ott nevelkedett, él és működik állandóan, a mai napig. Első verskötete — *Fagyöngyök* — 1918-ban jelent meg, ezt követte 1920-ban a *Csak így*, 1921-ben *Vadvizek zúgása*, 1924-ben *A műhelyből*, 1925-ben *Egy eszme indul*, 1926-ban *Atlantisz harangoz* és 1928-ban *Két fény között*. Kiadott egy füzetnyi Rainer M. Rilke-fordítást. Egy ideig szerkesztette a *Pásztortűz* című irodalmi folyóiratot. Reményik ízig-vérig modern költő. A maga egyéni, emberi sorsát melankóliával nézi s a világot, az ember sorsát is komornak látja. De a költészetet, a költő hivatását, nagyobb megilletődéssel, több felelősségérzettel és fenségesebbnek, szentebbnek kevesen fogták fel és gyakorolják. Menekül a mindennapi életből s az erdő, vadvizek zúgása, a magános szikla, a természet körében talált szimbólumokon keresztül a *topos noetosban* szeret időzni. Így látszat szerint az élettelen természet rokonabb neki, mint az ember, mert jobban és melegebben veri vissza lelkének dobbanásait és megértőbb is. Ennyiben Reményik is misztikus. De a *topos noetosból* visszafordul a vergődő ember felé. Hirdeti a jóság, a szépség, az eszmék örökkévalóságát. Csak az költő, aki így cselekszik. Az ilyen költészet öröm, az ilyen költő örömszerző; szükséges, mint a mindennapi kenyér, lehet barna, lehet keserű, de kell. Az eszmények előtt alázattal térdet hajt, a kontár nyegleiségtől királyi önérzettel elfordul. Vallja, hogy költőnek lenni, dalt dalolni látszatra könnyű, de lényegében oly nehéz és határos a lehetetlenséggel, mint utánozni a dalolva ég felé fúródó pacsirtát. Teremtés a művészet; objektive misszió, mely a lelkek magvait hivatva van csirázásra indítani, szubjektive pedig kötelesség a szó kanti értelmében. Ez emelkedett felfogásból csak valódi műalkotások származhatnak: dalok, ódák, elégiák. Reményik formakészsége, képeinek gazdagsága, általában kifejezőképességének művészi volta meglepő. Már 1921-ben *Csak*

így című kötetének méltatásakor princeps poetarum Transylvaniae-nak neveztem őt. Hogy méltán, azt utóbb minden és mindenki igazolta, elfogadta.

Sok tekintetben rokon Reményikkel az *Áprily Lajos* egyénisége és költészete. Áprily is gyökeresen erdélyi. Brassóban született (1887), Kolozsvárt tanult. Előbb Nagyenyeden volt középiskolai tanár, ma Kolozsvárt él és működik. Idáig négy kötete jelent meg: *Falusi elegia* 1928, *Esti párbeszéd* 1923, *Rasmussen hajóján* 1925, Berlin és *Vers vagy te is* 1926. Kitűnően fordít németből (G. Hauptmann) és románból (Eminescu L. Blaga). Szerkeszti a *Helikon* című irodalmi havi közlönyt. Áprily még többször és még szívesebben menekül ki a nyers életből a megértő természetbe, mint Reményik. Menekül és szemérmes, érzékeny lelke gyakran csak a természetben talált rokon szimbólumokon, mint ezeknek reflex kivetődése, bukkan elő. Az igaz, hogy a szimbólumot finoman s oly plaszticitással tudja megjeleníteni, mint kivülről az újabbak közül senki. Lírai leírásai szinte utólráhatatlanok. *A fejedelemhez* (Bethlen Gáborhoz) című ünnepi ódája fényes bizonyítéka annak, hogy kiváló tud alkotni akkor is, ha nemzete, a történelem lelkét tolmácsolja. Képei, kifejezései, egész gondolatvezetése, érzelmeinek finom csipkeszerű szövődése két forrásból erednek. Egyik a szabad természet, melynek Áprily leghívebb barátaihoz tartozik, másrészt a művészettörténelem, az emberi kultúrának a legmagasabb, arisztokratikus rétege. Nem könnyen hangolódó, nem könnyen alkotó egyéniség, de amit ír, majd mind elsőrangú, művészileg befejezett alkotás. Népszerűsége kisebb, mint a Reményiké, de az elismerésben egyenlők.

A lírát is művelő regényírók és novellisták közül itt is újra föl kell említenem *R. Berde Mária*t. Mint lírikus is az elsők közé tartozik. Költeményeiben mindig van eszme, tartalom. Formaadása könnyed és biztos. (Seherezádé himnusza, 1925.) Az éppen nem csekélyszámú női lírikusok közül még említést érdemel az aradi *Kövér Erzsébet* rokonszenves, nemes egyénisége és különösen a Máramarcs megyében élő *Krüzsélyi Erzsébet*, aki gyermekkorában egyszerre veszítette el hallását teljesen s lett majdnem teljesen vakká. Szorgalmas önképzéssel oly műveltségre tett szert mégis, hogy Keller Helént juttatja eszünkbe. Lírája hangtalan líra, ahogy egyik kötetét jellemzően elnevezte. Témaköre eredeti, a hallástalanok örök

esendje, melynek megható hangon, művészi készséggel, választékos és változatos kifejezője.

Az ú. n. szabad verselésre a mi lírikusaink is könnyen és szívesen vállalkoznak, de vállalkozásukban nem igen van köszönet. A kötetlen forma újszerű furesasága mögött mélyebb tartalom, kárpótlást nyújtó eszmeiség helyett legtöbbször mesterkelt gondolatszegénység s naivsággal határos fontcskodás lap pang. Szabad verselőink között figyelemreméltóbb egyéniség *Bartalis János* (Hajh rózsafa, 1926). Van érzéke az idilli iránt. Egyszerű érzelmeket, természetes viszonyokat nagy közvetlenséggel tud kifejezni. A pacifista lélek szerető részvételével nézi az emberi bánatot. Az eszmék és érzelmek mélységébe ritkán tud elhatolni. Egyénisége még sokat fejlődhetik. Hasonlóképp figyelemreméltó egyéniség *Olosz Lajos* (Gladiátorarc, 1923, Égő csolnakon, 1926). Problémákat meglátó s azokkal viaskodó tehetőség. A természet apró jelenségeinek érzékeny szemű megfigyelője. Esti képeiben van szépség. Néha szertelen, néha különcödő felfogásban és kifejezésben egyaránt.

Könnyen hangolódó, könnyen alkotó, de az alkotásban (látszólag ok nélkül, valójában nyomós szubjektív okok miatt) hosszabb interregnumckat tartó egyéniség *Szombati Szabó István*, jelenleg ref. pap Lugoson. Debrecenben született (1888), ugyanott és Aberdeenben (Anglia) végezte tanulmányait. Első kötetében még egészen a népköltészet és a hagyományos költői irány hívének vallotta magát, kijelentve, hogy neki a modern nagyzó költészet nem kell, az öneszükbe örült idegen nagyoktól nem fog tanulni. *Szomorú füzek alján* című második kötete (1909) mégis visszavonhatatlanul eljegyezte Szabót annak az ú. n. progresszív költői iránynak, melyeknek Ady Endre volt harcoss vezére. További kötetei: *Halál parkja* (1915), *Életem* (1922), *Lavinák éneke* (1924). *Régi japán költőkből* címen egy kötet műfordítást is adott. Sz. Szabó Írája tárgyban és hangban változatos. A keserű pesszimizmus sötét borújától kezdve az enyelgő tréfán át, el egészen a népies humorig a léleknek sokféle hangulata fordul elő költeményeiben. Gyakori témája a halál, a vallásos érzés, az istenség eszméje, aztán a vágyódó, forró érzéki szerelem s általában az emberi indulatok, az öröm és bánat fölbuggyanása a minden napi életfolytatásban. Bármilyen témához nyúl s bármilyen hangulat uralkodik rajta: hasonlatai, képei pazar bőséggel, színes elevenséggel omlanak

elő. Ez a színes, hasonlatokkal, metafórákkal ékes nyelv Sz. Szabónak egyik főerénye. Azonban sokszor tovább halmozza a képeket és hasonlatokat, mint amennyire szükség van tartalmi, szerkezeti célból. Egy-egy költeménye mintha csak a halomba hordott hasonlatok, rímek kedvéért íródott volna. Mikor azonban kellő műgonddal ír s a felvett témát fegyelmезetten aknázza ki, elsőrangút alkot. A *Hóekék dala*, *Isten* s még néhány költeménye líránknak ragyogó gyöngyszeme. Erős tehetség, hivatott költő. Sajnos, hogy olykor modorosságba téved.

Tompa László komoly egyénisége is nemes értéke líránknak. Tompa egészen erdélyi ember. Udvarhelyt született (1883), ott is nevelkedett s jogi tanulmányok végzése után oda tért vissza, hivatalt vállalván a vármegyénél. 1919 óta családjának, kis gazdaságának és a költészetnek él. Szerkeszt egy vidéki hetilapot. Idáig két kötete jelent meg: *Erdély hegyei között*, 1921 és *Éjszaki szél*, 1923. Fordított Sturm lírai költeményeiből. Nem könnyen hangolódó, nem termékeny egyéniség. Egyik karakterisztikonja valami kemény, férfias, sokszor elszánt, ritkán felriadó dac; másik vonása meg valami fauyarul mosolygó, iróniába, sőt szarkazmusba is átesapó fölényesség. A természet is. de leggyakrabban a társadalom hálójában küzdő és vergődő ember ihleti meg. A reális élethez kapcsolja álomszerű elgondolásait. Kifejezése, formaadása legtöbbször plasztikus, telve tartalommal és erővel; olykor azonban hideg és fakó. Komoly, borongó, sőt szomorú költészete tipikus kifejezője a mai erdélyi magyar léleknek.

Serestély Béla és *Walter Gyula* is legtöbbször melankólikus húrokat pengetnek, akár a maguk, akár a nemzeti közönség sorsáról dalolnak. Serestély áradzóbb, bőbeszédűbb és líraibb egyéniség. Walterben több a gondolati reflektálás, a legikai hév. Mindketten retorikára hajlandók. A lírai közvetlenség, a lélek ösztönös mezdulata retorikus pathetikájuk következtében szétfoszlik, elfonnyad.

Főképen a vallásos lírát művelik Földes Zoltán, Magyar Bálint, Pakocs Károly, Szalay Mátyás és Zsögön Zoltán. Közülök csak *Pakocs Károly* határozottabb költői egyéniség. *Pakocs K.* (sz. 1892, Nagykárolyban, r. kath. pap, szatmári püspöki titkár) adott ki egy novelláskötetet (*Lélekország*, 1927, Szatmár) és két lírai kötetet (*Forró szavak*, 1924, Hazafelé, 1926, Szat-

már). Az életet, az emberi sorsot a vallás szemüvegén keresztül látja, Isten lelkét figyeli az emberi arcon. Előnye, hogy morálizálás és erkölcsprédikáció nélkül, intuitív közvetlenséggel mutatja meg a keresztyén hitben rejlő boldog életörömöt, a hitelenségből fakadó lelki sívárságot és nyomort. Minden mondatában feszül a meleg pátoasz és a hajszolt hév. Ez előadását gyakran izgatottá, szakadozottá, fárasztóvá teszi.

Az erdélyi líra orchesterében rokonszenves hangot adnak még *Finta Gerő* és *Finta Zoltán*, *Farcádi Sándor*, *Jakab Géza*, *Maksay Albert* és sokan mások. Mindnyájan a legfiatalabb nemzedék tagjai. Eddig megjelent munkásságuk komoly egyéniségről, nemes felfogásról tanuskodik. Így biztató ígélet, hogyha nem fogják hajszolni a pillanatnyi sikert, hanem elmélyednek hivatásuk, a költészet titkainak szentélyébe, idővel csakugyan fognak értékeset, valóban művészt is alkotni.

Az itt említettek után, a Horatius Cocles szavaival élve, longus est ordo idem petentium. Említém, hogy a lírikusoknak egész bátor tömege tör az Olympusra. Bátorságukon kívül más fegyverük nem is igen van: fiatalok, felfogásuk zavaros, világ-szemléletük hiányos, a költészet nagyszerű hivatásáról alig sejteneek valamit, tanulni nem szeretnek, de annál önértetesebben hirdetik magukról, hogy költők. A divatcs frázist nagy eszmének gondolják s úgy emlegetik. Erőlködéseikben semmi szépség, semmi gyönyörűség. Nem magyar anyanyelvűek számára nevüket is felemlíteni felesleges. Más nemzetek irodalmából sohasem az írók és művek tömege, de mindig csak a legkiválóbb egyes *művek* és egyes *írók* iránt érdeklődünk. Nem kis aggodalommal gondolok arra, hogy máris igen sokat s nem csupán a négy-öt legkiválóbb lírikusunkat soroltam föl. Bizonyos azonban, hogy a többiek, a nem említettek költészetéből ránk se hárul semmi haszon. Hozzá tartoznak ahhoz a ballaszthoz, melyet minden irodalom minden időben hordozni kénytelen.

VI. A dráma.

Nagyon hamar végezhetünk a drámával. Itt nemesak a statisztikai adatok zsugorodnak össze csekély tíz százalékra, hanem maguknak a műveknek értékesége is csekély. Drámánk határozottan alatta áll valódi értéket is felmutatni tudó epikai és lírai költészetünknek. Próbálkozó akadt és akad e téren is

elég, de biztató jelenség, irodalmilag is értékes mozzanat kevés. Ennek megvan a maga számos külső és belső oka. A romániai magyar színház jellege megváltozott, színvonala süllyedt, mert a társadalmi együtt ez is leszegényedett, alig tud megélni, csak tengődik. A legszebb és száz évnél régibb művészi hagyományairól híres kolozsvári magyar színpad is kénytelen a magasabb művészi igények nagyon is mérsékelt kielégítése mellett az üres élvezeteket hajszoló izlésnek engedni. S ha a kolozsvári színház művészi hagyományai ennyire elsorvadtak, a többi, összesen nyolc társulaté még inkább eltűnt, megsemmisült. A válságos helyzetbe jutott színészet megtartásában és megmentésében Janovics Jenő szívóssága nagy erőnek bizonyult. Bámulatos rugékonysággal figyel minden igényre, ezek között az irodalmi, a művészi hivatásra is. S bizony ritkán múlik rajta, hogy a várakozást kielégíteni nem tudja.

Az eddig színre került vagy nyomtatásban megjelent drámai alkotások között feltétlen kimagasló irodalmi érték nincs. Költőiségük, színpadi technikájuk a napi érdeklődés színvonalán felülemelkedni nem engedi. Am a hivatott, az igazi tehetség itt is, még a fogyatkozások között is megmutatja magát.

A színre került komolytárgyú drámák között irodalmi értékre nézve első helyen áll a lírikus és epikus *R. Berde Máriának* már említett *Függőkert* című egyfelvonásos verses darabja. Romantikus keretben és romantikus felfogással az égő, olthatatlan szerelem küzdelmét, jogosultságát és diadalát szimbolizálja poétikusan és finoman.

Gulácsy Irén, aki három darabot is írt (Kincs, 1923. Nagyvárad, Kobra, 1923 és Valuta, 1925), a drámában is súlyos egyéniségnek bizonyult. Kár, hogy az anyagot nem tudja egyvonalúvá egyszerűsíteni és összetömöríteni. De *Valuta* című népdramája, mely a pénzzel spekuláló magyar paraszt jellemét és sorsát vetíti elénkbe, így is tisztességes sikert aratott úgy a kolozsvári, mint a váradai színpadon.

Gyallay Domokos rövid, nem nagyigényű darabjai szerencsésen egyesítik a költőiséget és a legnemesebb értelemben vett nevelői célt. Száz és száz magyar falu műkedvelő népe játsza és élvezi technikailag is szabatosan felépített, hatásos, költőiséget sohasem nélkülöző, olykor humortól derűs darabjait. Kéziratban is több drámája hever.

Nikodemusz Károly jelenleg brassói ág. ev. főesperes (sz.

1887, Hajdúszoboszlón) bibliai tárgyú, ötfelvonásos verses drámája. *Júdás Iskariót*, tízévi drámairodalmunknak legnagyobb-szabású koncepciója. A hagyományos bibliai felfogástól teljesen és merészen eltérve, Júdást nem önző, aljas, pénzsóvár árulónak tünteti föl, hanem a rabság alatt nyögő zsidó nép szabadsághősének, mártírjának. Drámájának ezt a merész eszméjét úgy tudja érvényesíteni, hogy nincs, nem marad ellentét közte és a bibliában elmondott történet *szeleme* között. Júdás a Nikodemusz felfogása és drámája szerint nem egyszerű tanítvány, hanem királyi sarj, egykor uralkodó zsidó dinasztiából származik. Családi hagyományánál fogva jobban látja a zsidó nép politikai züllését, keserves rabságát, mint más mindenki. Látja Jézus személyiségének fascináló hatását a tömegre, amely Jézusban máris szabadító királyt hisz és vár. Ezért lesz ő maga Jézusnak leghívebb, fanatikus tanítványává. Azt hiszi és reményli ugyanis, hogy Jézus az, aki nemzetének a politikai szabadságot vissza tudja szerezni. Amde Jézus az ő felfogása szerint nem fejt ki elég erélyt, passzív természet, minden megaláztatást eltűr. Júdás tehát mindenáron cselekvésre, a rómaiak zsarnoki uralma ellen való határozott és nyílt föllépésre akarja kényszeríteni Jézust. Mert másképp nem megy, elárulja, abban a biztos meggyőződésben, hogy annak hatása következtében úgy Jézus, mint a nép mégis csak kardot fognak a nemzeti szabadságért. Nem úgy történik. A csalódott Júdás elkeseredésében elpusztítja önmagát.

A tragédia koncepciója tagadhatatlanul eredeti. A szerző kiváló költői érzékkel s nem közönséges fantáziával teremt tragikumot s avatja az aljasnak, pénzsóvárnak tartott Júdást tragikus nemzeti hőssé. A tragédia a színpadon is tisztességes sikert aratott. A teljes hatást csökkenti az, hogy a szerző a színi, a technikai hatás eszközeire nem fordított elég gondot.

A novellista *Sebesi Samu* már említett drámája, *Beddi földje*, az az eredeti magyar dráma, mely a lefelyt decennium alatt a legkedvezőbb fogadtatásban részesült. Témája egészen modern. Egy gazdag székely paraszt birtokának azt a részét is ki akarják sajátítani az agrárreform rendjén, hová ősei temetkeztek s hol maga is nyugodni akar. A kisajátítást éppen az sürgeti, követeli a maga számára, kinek lányába szerelmes a tulajdonos gazdag paraszt fia. Ebből származik a drámai küzdelem a két paraszt között, akik gyűlölettel néznek egymásra

s akik a fiatalok viszonyát is ellenzik — egészen a kitagadásig. A csomót mégis a szerelem diadala oldja meg. Az ifjabb, a szerelmes Beddi, aki már iskolát járt s magasabb lelki műveltséggel bír, kitart a szív joga mellett. S kitartásával nemcsak a szeretett lány kezét nyeri el, hanem a kisajátított Beddi földje is visszakerül, megmarad a Beddi-esalád tulajdonában. A dráma meséje érdekfeszítő. Van ugyan benne egy-két idejétmúlta naivság, de egészben véve úgy felépítése, mint kidolgozása sikerült s a mai falu népét, küzdelmeit, összeütközéseit hűen jellemzi.

Az ugyancsak novellista és regényíró *Tabéry Géza* szerepelt a színpadon is. Eddig három darabja került bemutatásra. Érzik rajtuk, hogy tehetséges toll írta a darabokat. Közülük a *Kolozsvári Bál* nagy külső sikert aratott. Budapesten is előadták, nemcsak Kolozsvárt és Váradon. Az egyfelvonásos mű tulajdonképpen egy irodalom-, illetőleg színészettörténelmi kép, mely rávilágít a kolozsvári nemzeti színház létesítéséért lelkesedő írók és főrangú társadalom lelkivilágára.

A többi színre került darabok írói Agyagási Károly, Bárd Oszkár. Jávor József, Molter Károly, Moldován Gergely és mások, a színre nem került, de nyomtatásban megjelentek pedig Bárd Oszkár, Bonyhay Ádám, Gyalui Jenő, P. Jánossy Béla, Lengyel Béla, Molter Károly stb. Irodalmi értéket csak az utóbbi, a színre nem került darabokban kereshetünk.

Bonyhay Ádám *Régi erdélyi hangok* című háromfelvonásos drámája olvasmánynak kellemes, de elhibázott alkotás. Figyelmet érdemel P. Jánossy Béla két műve: Halhatatlan halál és Petőfi. Abban Domicianus császár korát eleveníti meg, ebben a végzet útján a megdicsőülés felé közeledő Petőfiről fest színes képeket. Mindkettő érdekes, felemelő hatású olvasmány. Molter Károly történelmi levegőjű vígjátéka, Özvegyország (1926, Marosvásárhely), a maga nemében egyetlen figyelemreméltó alkotás. Íróját olyan tehetségnek mutatja, akitől az erdélyi magyar színpadnak van mit várnia.

E néhány mondattal ki is merítettük mindazt, amit dráma-irodalmunkról felemlíteni érdemes. Sajnos, örvendetést keveset, szomorút, lehangolót annál többet lehetne és kellene mondani. A szomorú helyzet okát érintettem. S ez a közönség anyagi elszegényedése és az, hogy a színpadtól csupán pillanatnyi szórakozást vár, jobban szereti a könnyűt s középszerűt, mint az irodalmilag súlyos értéket. Elég még annyit megjegyezni, hogy

biztató jelenségek, bár számuk elenyészően csekély, itt sem hiányoznak. Ezek közé tartozik legjobb íróinknak komoly törekvése s a közönség állandó vágya aziránt, hogy az erdélyi színeszet és dráma is méltó legyen évszázados hagyományához.

VII. Magyar-román irodalmi kapcsolatok.

Még egy olyan vázlatos képből, mint amilyent az előbbiekben megrajzolni megkíséréltem, sem hiányozhatik a román-magyar kapcsolatok fölemlítése.

Ezen a téren a közhatalomváltozás következtében kiérlelődött az irodalmi kapcsolatok, az élénkebb és kölesönös érintkezések szükségességének a tudata és készsége. Ami e téren 1919 előtt történt, nem annyira a közélet cselekedete volt, mint egyesek személyes buzgóságából fakadt, mint Ács Károly, Kacziány Géza és Révai Károly műfordításai a román népköltészetből s Cosbuc, Eminescu, Goga O. és mások költeményeiből. Az impériumnváltozás óta általánosnak mondható a romániai magyarságnak az a vágya, hogy meg akarja ismerni rendszeresen a román irodalom történetét s annak jelesebb alkotásait. A pszichológiai készségben hiány nincs. Vannak is lelkes és rokonelelkű műfordítóink. Azonban anyagi okok miatt tényleg nem történt annyi, mint amennyire meg volna a készség és tényleges szükség is. Itt nem elég a jóakarát. A hivatott tényezők és szervek anyagi támogatására van szükség. Mert szívesen és örömmel olvassuk a napilapokban és irodalmi folyóiratokban megjelent egyes műfordításokat a román költészetből és az ugyanott megjelent irodalomtörténeti és kritikai ismertetéseket, jellemzéseket és tanulmányokat. Csakhogy ezek mellett és elsősorban önálló művekre, külön kötetekre van szükség, amelyek mindig kéznél vannak és összefüggő képet nyújtanak.

Ilyen hasznos és szükséges mű dr. *Bitay Árpádtól*: A román irodalomtörténet összefoglaló áttekintése, 1922, Gyulafehérvár. A kritika, még pedig úgy a magyar, mint a román és a közönség is e művet elismeréssel fogadta. Megismertet e mű a román irodalom egészének történeti fejlődésével a legrégibb időktől máig. Felosztása, tárgyalása, értékelései helytállók, felvilágosítók és tanulságosak. Talán sok benne az aprólékos adat, de a magyar és világirodalmi kapcsolatokra, párhuzamokra történő utalás állandóan lebilincseli az olvasó érdeklődését. Rokonter-

mészetű könyv még csak egy jelent meg, *Szöcs Géza: Eminescu és Petőfi* című tanulmánya (Gyergyószentmiklós, 1923), mely a két költő életének és költészetének rokon mozzanatait állítja vázlatos párhuzamba.

A kötetben is megjelent műfordítások mind antológiák. Ilyen négy van: 1. Keresztury-Oltean Sándoré, mely 17 román költő 55 versének magyar fordítását tartalmazza. (Megjelent Nagyváradon, 1922.) 2. Fekete Tivadar: Szerelmes kert, modern román költők antológiája (Arad, 1924), összesen 34 modern román költő 76 versét tolmácsolja. 3. Kiss Piroska: Átültetett virágok (Kolozsvár, 1925), 7 költő 32 verse és 4. az Erdélyi Irodalmi Társaság kiadásában 1928-ban Lepadatu A. szépművészeti miniszter adományából megjelent *Műfordítások román költőkből*. Ez a gyűjtemény felöleli úgy a népköltészetet, mint a műköltészet egész területét a legújabb nemzedékig. 27 költőtől 72 verset ad. Az antológiát a legnagyobb elismerés fogadta. Fogatkozásai kivétel nélkül a szűkrezabott terjedelemből következnek. Adja a legszebb román lírai alkotásokat olyan kitűnő műfordításban, mint amilyen az Áprilyé, Berdeé és Pálfi Mártoné.

Szépirodalmi és napilapjaink hasábjain gyakran olvasunk egy-egy román novellafordítást. De önálló novelláskötet nem jelent meg. Regény még kevésbé. Ez a negatívum leginkább rávilágít a tennivalók sürgősségére.

Viszonylag legkielégítőbb az eredmény a drámák körül. A kolozsvári magyar színház s nyomában a többi magyar színház is szívesen adja elő Blaga Lucián (*Zamolxe*, fordította Bárd Oszkár), Caragiale (*O serisoară pierdută — Elveszett levél*, ford. Kádár Imre), Eftimiu Viktor (*Prometheus*, ford. Kádár Imre), Jorga Miklós (*Apáról-fiúra*, ford. Bitay Árpád), Minulescu János (*Szerelmes próbababa*, ford. Kádár Imre), Riuletz Constantin (*A heregnő fürdője, Vergődő szívek*), Sorbul Mihály (*Patime rcsă — Vörös szenvedély*, ford. Janovics Jenő), Valjean L. (*Paianjenul — A pók*, ford. Kádár Imre), továbbá Hert A., Saulescu és mások drámai alkotásait.

A tíz év alatt magyar színpadon előadott, magyarra lefordított román színdarabok száma megközelíti a harmincat. Átlag minden évre két-három darab esett. Ami a fordított művek hatását illeti, a közönség mindeniket érdeklődéssel és méltány-

lattal fogadta. Legnagyobb hatást Caragiale klasszikus értékű Elveszett levél-je, Blaga, Eftimiu és Jorga darabjai váltották ki.

Hogy a magyar irodalomból a lefolyt tíz év alatt mely művek fordítottak le románra, annak az ismertetése nem tartozik e dolgozat keretébe. Általában ismételnünk kell, hogy a kölesönös pszichológiai készség az irodalmi kapcsolatok élénkebbé tételére s ezáltal a legnemesebb kulturális együttműködésre megvan. El kell következnie a programmszerű megszervezésnek és az anyagilag is támogatott eredményes végrehajtásnak. Ez az okos irodalompolitika dolga. Ehhez maguk az írók azzal járulhatnak hozzá, hogyha témakörükből nem zárják ki a másik nemzet fiait, azoknak költői rajzát.

VIII. Irodalom.

I. Könyvészeti művek: 1. *György Lajos*: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1919–24. Kolozsvár, 1925. A hat első év részletes és összeítő statisztikája. Megjelent németül is: Die ungarische Literatur in Siebenbürgen. Brassó, 1925. — 2. *György Lajos*: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1925-ben. Kolozsvár, 1926. — 3–5. *Ferenczi Miklós*: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1926, 1927 és 1928-ban. Kolozsvár, 1927–29. — E bibliográfiai munkák először mind az *Erdélyi Irodalmi Szemle* megfelelő évfolyamaiban jelentek meg s azután külön is.

II. Elvi szempontokat tárgyaló művek: 1. *Kristóf György*: Az erdélyi magyar irodalom multja és jövője. Kolozsvár, 1924. (A kötet első és két utolsó tanulmánya.) — 2. *Kristóf György*: Esztétikai becslésünk a mai közszellem hatása alatt. U. o. 1928. (Minerva-könyvtár.) — 3. *Kuncz Aladár*: Tíz év. Helikon. 1928. 2–5. l.

III. Elvi, de egyúttal elemző kritikai művek: 1. *György Lajos*: Az erdélyi magyarság szellemi élete. Budapest, 1926. Irod.-tört. füzetek 12. sz. (Az első hét év összefoglaló kritikai ismertetése.) Megjelent francia nyelven is a *Revue des Etudes Finno-ougriennes* 1928. évf.-ban s külön is. — 2. *György Lajos* szerkesztésében: Pásztortűz-almanach. Kolozsvár, 1923. (A 187. l. végig.) 3. *Kristóf György*: Az erdélyi magyar irodalom multja és jövője c. fentemlített kötetének 19. és 20. sz. tanulmánya: Novella- és regényirodalmunk, A magyar líra főképviseelői Romániában. — 4. Egyes művek kritikai ismertetése a Pásztortűz, Erdélyi Irodalmi Szemle, újabban a Helikon c. folyóiratok megfelelő évfolyamaiban.

IV. Magyar-román irodalmi kapcsolatokra: 1. *Bitay Árpád*: Magyar-román művelődési kapcsolatok 1919–1924. Pásztortűz-almanach 250–53. l. — 2. A Műfordítások román költőkből (Kolozsvár, 1928) c. gyűjtemény. Bevezetése *Kristóf György*től. — 3. *Kristóf György*: Román irodalom — magyar nyelven. Magyar kisebbség. 1926. évf. Megjelent románul is: Glasul Minoritatilor. 1926. évf.